

Piotr Pikulski*,

Maksymilian Szpyt*

 orcid.org/0000-0002-3268-8079 orcid.org/0000-0003-4622-7916

Próba jednoznacznego ustalenia położenia łobzowskiego fortalicium Kazimierza Wielkiego na Panoramicie Krakowa z 1536/1537 roku

An attempt at establishing the precise location of the Łobzow fortalice of Casimir the Great in the Panorama of Krakow from 1536/1537

Słowa kluczowe: panorama Krakowa, Łobzów, fortalicium, analiza cyfrowa, pałac w Łobzowie

Key words: panorama of Krakow, Łobzow, fortalice, digital analysis, palace in Łobzow

Jak potwierdzają zachowane do dzisiaj przekazy historyczne, w drugiej połowie XIV wieku Kazimierz Wielki postawił swoje fortalicium w podkrakowskiej wsi Łobzów. Jest ono w nich opisywane jako murowana budowla obronno-mieszkalna¹. Obiekt ten przeszedł od tego czasu niezliczone przebudowy i rozbudowy, ostatecznie zatracając formę pierwotnej budowli kazimierzowskiej². Kwestia jego dokładnego wyglądu oraz lokalizacji do dziś pozostaje przedmiotem szerokiej dyskusji i sporów wśród badaczy. Odkryta w 1991 roku przez Angelikę Marsch, wybitną znawczynię twórczości słynnego rysownika miast Fryderyka Bernarda Wernera, najstarsza znana dotąd panorama Krakowa, datowana na lata 1536/37 może rzucić zupełnie nowe światło na początki historii łobzowskiej rezydencji. W 1998 roku Elżbieta Firlet opublikowała pracę zatytułowaną „Najstarsza panorama Krakowa”, w której podaje swoją interpretację przedstawionych na niej obiektów. Niektóre z jej wniosków (między innymi dotyczące lokalizacji Łobzowa) są jednak kwestionowane w środowisku naukowym. Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie analizy wspomnianej panoramy Krakowa, określenie jej wiarygodności i próba jak najdokładniejszego ustalenia wyglądu pierwotnej bryły łobzowskiej rezydencji z czasów Kazimierza Wielkiego.

Preserved historic records confirm that in the second half of the 14th century King Casimir the Great erected his fortalice in the village of Łobzów near Krakow. It is described as a masonry defensive-residential building¹. Since then the object had undergone countless remodelling and extensions, eventually losing its form of an original ‘Casimir’ building². The question of its precise appearance and location has been the subject of heated arguments and debates among researchers till today. Discovered in 1991 by Angelika Marsch, an expert on the works of a famous illustrator of cities Friedrich Bernhard Werner, the oldest known panorama of Krakow dating back to the years 1536/1537 might shed a new light on the beginnings of the Łobzow residence. In 1998, Elżbieta Firlet published the work entitled “The Oldest Panorama of Krakow” in which she offered her interpretation of the objects depicted there. However, some of her conclusions (including those concerning the location of Łobzow) have been questioned by scientists. The aim of this study is to present an analysis of the aforementioned panorama of Krakow, to determine its reliability and an attempt at determining the original appearance of the Łobzow residence from the times of Casimir the Great.

* mgr inż. arch., Politechnika Krakowska

* mgr inż. arch., Cracow University of Technology

Cytowanie / Citation: Pikulski P., Szpyt M. An attempt at establishing the precise location of the Łobzow fortalice of Casimir the Great in the Panorama of Krakow from 1536/1537. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2019;59:83-89

Otrzymano / Received: 16.05.2018 • **Zaakceptowano / Accepted:** 10.11.2018

doi:10.17425/WK59LOBZOW

Praca dopuszczona do druku po recenzjach

Article accepted for publishing after reviews

Panorama z 1536 roku, obecnie znajdująca się w Bibliotece Uniwersyteckiej w Würzburgu, sporządzona została na polecenie Ottheinricha podczas jego podróży do Krakowa. Był on księciem Neuburga i hojnym mecenasem sztuki, który wyruszył do ówczesnej stolicy Polski w celu upomnienia się o wypłacenie przez Jagiellonów posagu za ślub jego dziadka Jerzego Bogatego z Jadwigą Jagiellonką³. Jak podaje dr hab. Klaudia Stala z Instytutu Historii Architektury i Konserwacji Zabytków Wydziału Architektury Politechniki Krakowskiej w swoim opracowaniu dotyczącym panoramy z Würzburga, jej autorem, wg Angeliki Marsch, był artysta z kręgu Albrechta Dürera, prawdopodobnie Mathias Gerung⁴. Przypisanie autorstwa najstarszej panoramy Krakowa temu artyście pozwala przyjąć założenie, iż została ona sporządzona niezwykle dokładnie, a przedstawione na niej obiekty architektoniczne oraz układ urbanistyczny miasta stanowią dokładne odzwierciedlenie stanu faktycznego z tamtej epoki.

Czy na panoramie uwzględniono tak ważny obiekt, jakim było *Curia Regalis Łobzów*? Najważniejsze do tej pory prace naukowe dotyczące panoramy zostały opracowane przez Elżbietę Marię Firlet w pracy *Najstarsza panorama Krakowa widok z roku 1536/37 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Würzburgu* oraz Klaudię Stalę w artykule *Najstarszy widok łobzowskiego castellum Kazimierza Wielkiego z 1536/1537 roku*. Poniżej przeprowadzono własną analizę i próbę nakreślenia przypuszczalnego położenia pałacu w Łobzowie na panoramie wykorzystując najnowsze możliwości technologiczne.

Początki losów łobzowskiej rezydencji sięgają roku 1357. Wieś Łobzów wyjątkowo bowiem upodobał sobie wtedy Król Kazimierz Wielki. W tym miejscu nakazał też postawić swoje fortalitium. Powstanie obiektu wiązało się ściśle z dokonaną przez Kazimierza Wielkiego lokacją Starego i Nowego Łobzowa w roku 1367. Przypuszczalnie obie wsie miały stać się zapleczem gospodarczym dla zespołu budowli strzegących Królewskiej Młynówki, która tworzyła system wodny ówczesnego Krakowa. Określany mianem fortalitium zamek, wraz z podobnymi warowniami w tym rejonie, należał do obronnego przedpoła królewskiego miasta. Ówczesna forma pałacu nie jest znana, jednak przypuszczalnie nie był on urządzony z przepychem, zarówno z zewnątrz jak i wewnątrz, aby miejscowi ludzie nie czuli się onieśmieleni obecnością króla⁵. Możliwa jest pewna hipotetyczna próba rozważenia wyglądu owego fortalitium na podstawie śladowych materiałów źródłowych oraz analogicznych założeń grodowych. Głównym elementem założenia była trójkondygnacyjna wieża mieszkalna na rzucie kwadratu. W XIV wieku był to element stosowany we wszystkich siedzibach rycerskich. Ze względu na ówczesne ukształtowanie terenu (płaski, prosty) logicznym wydaje się stwierdzenie, że rzut całego założenia również bazował na kwadracie. Byłoby to również zgodne z porównaniem do innych zamków Kazimierza, takich jak Lanckorona czy Skawina⁶. Całość była przypuszczalnie otoczona murem oraz fosą, możliwą do zasilenia dzięki wodom z płynącej obok Młynówki.

The panorama from 1536, currently kept in the University Library in Würzburg, was commissioned by Ottheinrich during his trip to Krakow. He was the Duke of Neuburg and a generous patron of arts, who made a journey to the then capital of Poland in order to demand the dowry the Jagiellons had promised to pay when his grandfather George the Rich married Hedwig Jagiellonka³. As dr hab. Klaudia Stala from the Institute of History of Architecture and Monument Conservation at the Faculty of Architecture, Cracow University of Technology, wrote in her study on the panorama from Würzburg, acc. to Angelika Marsch, its author was an artist from Albrecht Dürer's circle, probably Mathias Gerung⁴. Attributing the oldest panorama of Krakow to that artist allows for assuming that it was drawn extremely meticulously, and the architectonic objects and urban layout of the city depicted in it are a precise reflection of the factual state from that time.

Did the panorama include such an important building as the *Curia Regalis Łobzów*? So far, the most important scientific studies concerning the panorama were written by Elżbieta Maria Firlet in "*The Oldest Panorama of Krakow, view from 1536/37 in the University Library in Würzburg*" and Klaudia Stala in the article "*The Oldest View of the Łobzow castellum of Casimir the Great from 1536/1537*". Below the authors carried out their own analysis and an attempt at pinpointing the probable location of the palace Łobzow on the panorama, using the latest technological devices. The beginnings of the

Łobzow residence date back to 1357 since the village of Łobzów was a favourite retreat of King Casimir the Great. So there he ordered his fortalice to be built. Its construction was closely related to the foundation of Stary and Nowy Łobzow by Casimir the Great in 1367. It is likely that both villages were to become an economic base for the complex of buildings guarding the Królewska Młynówka (the Royal Mill-lead) that constituted the water system of Krakow at the time. Known as the fortalice, the castle with similar strongholds in the region guarded the defensive approaches to the royal city. The form of the palace at that time remains unknown, yet it is highly unlikely that it was lavishly furnished and decorated both inside and outside, so that local people would not be overawed by the presence of the King⁵. It is possible to hypothesise about the appearance of the fortalice on the basis of trace resource materials and analogical hillfort layouts. The main element of the complex was a three-storey tower house on the plan of a square. In the 14th century it was an element used in all knights' residences. Because of the lay of the land as it was then (flat, even) it seems logical to claim that the plan of the entire complex must also have been based on a square. It would also correspond to other castles built by Casimir, such as Lanckorona or Skawina⁶. The entire complex might have been surrounded by a wall and a moat fed by the water from the nearby Młynówka.

The 15th century was not the heyday of the Łobzow residence, but it gradually changed its purpose, clearly

Wiek XV nie był czasem świetności łobzowskiej rezydencji. Stopniowo zmieniała ona swoje przeznaczenie przyjmując coraz wyraźniej funkcję reprezentacyjną. W 1420 roku zyskała nazwę *Curia Regalis Lobzow*, w 1443 roku określano ją jako *castellum Lobzow*, a w 1517 roku już jako *curia regalis*⁷. Przechodziła ona wtedy z rąk do rąk, głównie jako posag. Wiek XVI stał się początkiem znaczących zmian w jej losach. Możliwym bowiem jest, że pierwotna forma rezydencji postawiona przez Kazimierza Wielkiego była drewniana (przynajmniej w części), a dopiero późniejsze przebudowy przyniosły jej stopniową zmianę w murowaną⁸.

W 1518 roku tutaj właśnie król Zygmunt I witał swą przyszłą żonę, Bonę Sforzę, której pałac od razu przypadł do gustu⁹. W 1528 roku sejm piotrkowski przyznał Bonie tzw. Oprawę, do której należał właśnie m.in. Łobzów¹⁰.

Podczas analizy widoku Krakowa z 1536 roku istotne jest jak najdokładniejsze określenie punktu, z którego panorama została wykonana. W tym celu posłużono się obiektami charakterystycznymi. Za orientację posłużyły Wawel z Kurzą Stopką i wieżami katedry, wieża ratuszowa, kościół Mariacki oraz brama wjazdowa z mostem przez Wisłę do Kazimierza. Analiza relacji odległości pomiędzy tymi obiektami przedstawionymi na panoramie i porównanie jej z odległościami rzeczywistymi pozwala z dużą dokładnością określić miejsce, z którego wykonywano szkice terenowe do panoramy.

Można tu zauważyć, że lokalizacja punktu ujęcia panoramy ma miejsce najprawdopodobniej po wschodniej stronie góry Krzemionki lub na kopcu Krakusa. Sugeruje to lokalizacja widocznych charakterystycznych punktów odniesienia wraz z kątem ich położenia względem obser-

adaptując do a more stately function. In 1420 it was called *Curia Regalis Lobzow*, in 1443 it became known as the *castellum Lobzow*, while in 1517 as the *curia regalis*⁷. At that time it changed hands, mainly as a dowry. The 16th century witnessed significant changes in its history. It is possible that the original residence erected by Casimir the Great was wooden (at least in part), and only later remodelling resulted in it gradually becoming a masonry building⁸.

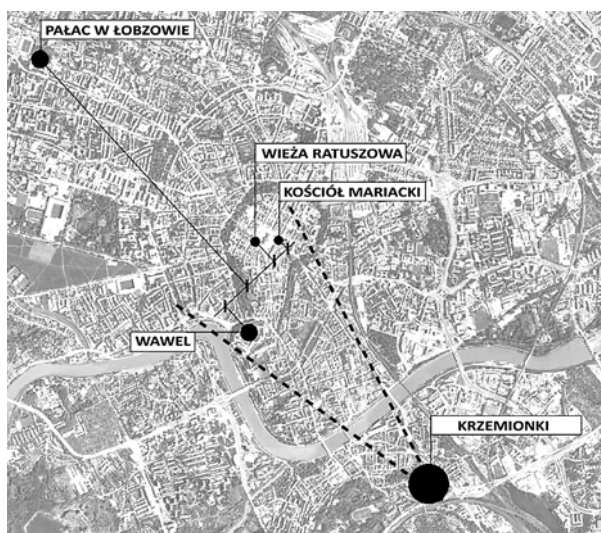
In 1518, it was here that King Sigismund I welcomed his future wife, Bona Sforza, who took an instant liking to the palace⁹. In 1528, the Sejm in Piotrkow granted Bona the so called Dower which, among other properties, also included Łobzow¹⁰.

While analysing the view of Krakow from 1536 it is essential to precisely establish the spot from which the Panorama was made. Characteristic objects were used for this purpose. Wawel Castle with Kurza Stopka and the towers of the Cathedral, the town hall tower, St. Mary's church and the entrance gate with the bridge over the Vistula to the Kazimierz district served as landmarks. An analysis of distance relations between those objects depicted in the panorama, and comparing them with real distances allowed for fairly precisely determining the spot from where field sketches for the panorama were made.

It can be observed that the spot from which the panorama was sketched was most probably located on the east side of Krzemionki Hill or from the Krakus Mound. It is suggested by the location of visible characteristic reference points with the angle at which they are located in relation to the viewer: visible south and east elevations of buildings, the mutual relation of the towers of the Wawel Cathedral and St. Mary's church, or the location of the entrance gate to Kazimierz on the left side of the viewer. After analysing vantage points in the entire area of Krzemionki Hill and the Krakus Mound, the most likely spot from which the artists copied the spatial relations of Krakow buildings is the site in the vicinity of the modern-day church of St. Benedict. Using the current satellite maps with the modelled lay of the land and digital models of landmarks on their sites, it is possible to compare the contemporary view with the one presented in the panorama. Taking into consideration that the width of the city panorama image is shortened in relation to the real-life view of Krakow, though the landmarks fairly realistically reflect the orientation and direction of their location towards the viewer, one can see the similarities between both images.

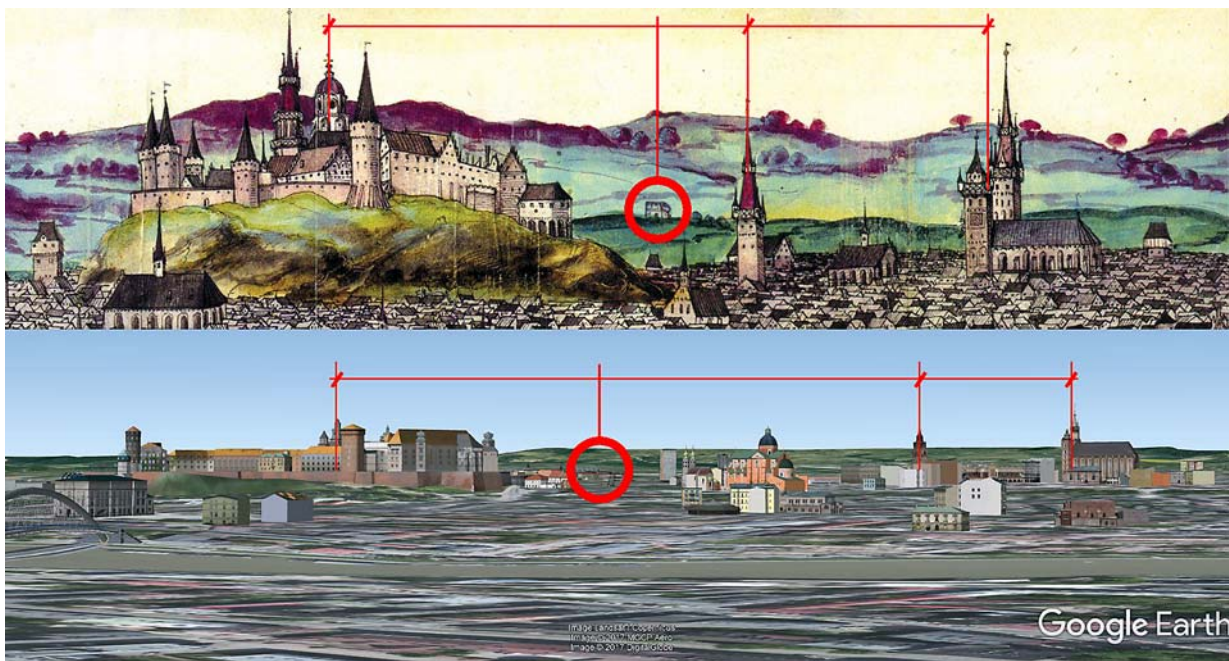
Digital models of landmarks and the relation between their location and the spot where the observer was situated in the vicinity of the church of St. Benedict overlap with the view depicted in the panorama from Wurzburg. Owing to the comparative analysis conducted in this way, it is now possible to superimpose the current location of the palace in Łobzow on the image of Krakow from 1536.

A small building, visible on the panorama in the distance between Wawel Castle and the town hall, does

Ryc. 1. Analiza widoczności pałacu w Łobzowie z punktu widokowego na Krzemionkach, w okolicy dzisiejszego kościoła św. Benedykta wraz z relacją odległości pomiędzy obiektami charakterystycznymi, autorzy: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, źródło mapy satelitarnej: maps.google.pl stan z dnia 12.04.2018

Fig. 1. Analysis of visibility of the palace in Łobzow from the viewing point in Krzemionki, in the vicinity of the present church of St. Benedict, with the relation of the distances between the landmarks, authors: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, source of satellite map: maps.google.pl state on 12.04.2018

Ryc. 2. Porównanie fragmentu panoramy Krakowa z 1536 roku z modelem cyfrowym Krakowa, z uwzględnieniem relacji odległości pomiędzy obiektami charakterystycznymi, tj. katedrą na Wawelu, wieżą ratuszową a kościołem Mariackim. W kółku zaznaczono lokalizację pałacu w Łobzowie na modelu Krakowa oraz jego przypuszczalne położenie na panoramie, autorzy: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, źródło panoramy: E. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa*, Kraków 1998, źródło widoku cyfrowego: earth.google.com stan z dnia 21.11.2017

Fig. 2 A comparison of a fragment of the panorama of Krakow from 1536 with the digital model of Krakow, while considering the relations in distances between the landmarks: the Wawel Cathedral, the town hall tower and St. Mary's church. The circle marks the location of the palace in Łobzow on the model of Krakow and its supposed location on the Panorama, authors: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, source of the Panorama: E. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa*, Kraków 1998, source of the digital image: earth.google.com state on 21.11.2017

watora. Widoczność południowych i wschodnich elewacji budynków, relacje wież katedry na Wawelu i kościoła Mariackiego względem siebie czy położenie bramy wjazdowej do Kazimierza po lewej stronie obserwatora. Po analizie punktów obserwacyjnych z obszaru całej Góry Krzemionki i kopca Krakusa najbardziej prawdopodobnym punktem, z którego artysta brał relacje przestrzenne zabudowy Krakowa, jest miejsce w okolicach obecnego kościoła św. Benedykta. Przy wykorzystaniu aktualnych map satelitarnych z wymodelowanym ukształtowaniem terenu i usytuowanymi modelami cyfrowymi obiektów charakterystycznych możliwe jest porównanie współczesnego widoku z przedstawionym na panoramie. Mając na uwadze, że szerokość obrazu panoramy miasta do stanu rzeczywistego widoku Krakowa jest skrócona,

not really fit the image of the fortalice of Casimir the Great in Łobzow that we know today. The structure resembles a small stronghold on the plan of a square with crenellations on top. The angle at which the building is situated towards the viewer corresponds to that of the current palace in Łobzow, and the trees visible on its right side might have been that lush garden surrounding the castle. However, it should be considered that the viewer might have been positioned further west, as a result of which the palace would have been hidden behind Wawel, while another building impossible identify would have been drawn on the sketch.

In her research Klaudia Stala has questioned the interpretation given by Elżbieta Firlet. According to the former, the building sketched in the distance between

Ryc. 3. Widok z okolicy dzisiejszego kościoła św. Benedykta na Kraków pokazany na modelu cyfrowym z uwzględnieniem topografii terenu i proporcji budynków, wraz z zaznaczonymi obiektami uwzględnionymi w analizie, autorzy: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, źródło: earth.google.com, stan z dnia 21.10.2017

Fig. 3 View from the vicinity of the present-day church of St. Benedict towards Krakow shown on a digital model taking into account the lay of the land and proportions of buildings, with marked landmarks mentioned in the analysis, authors: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, source: earth.google.com, state on 21.10.2017

ale obiekty zachowują w miarę rzeczywiste oddanie orientacji kierunku położenia względem widza, można zauważyć podobieństwo obu obrazów.

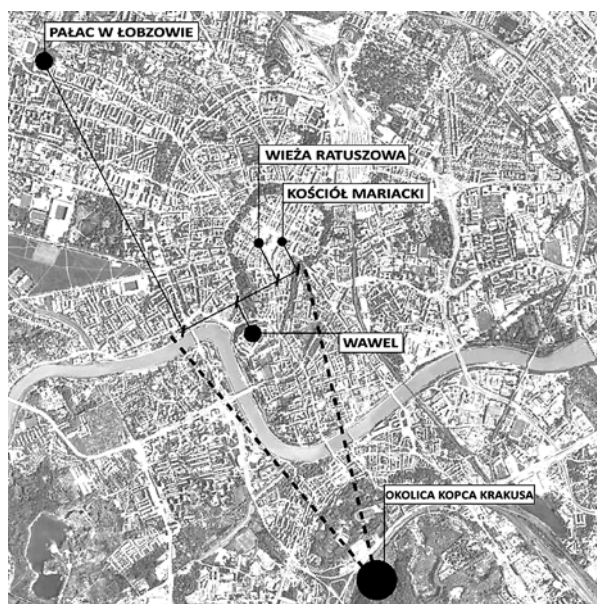
Modele cyfrowe charakterystycznych obiektów oraz relacja ich położenia do położenia obserwatora zlokalizowanego w okolicy kościoła św. Benedykta pokrywają się z widokiem przedstawionym na panoramie z Würzburga. Dzięki przeprowadzonej w ten sposób analizie porównawczej możliwym jest nałożenie obecnej lokalizacji pałacu w Łobzowie na widok Krakowa z 1536 roku.

Widoczny na panoramie mały budynek, w oddali, pomiędzy Wawelem a ratuszem, raczej nie wpisuje się w znany nam obecnie obraz fortalicium Kazimierza Wielkiego w Łobzowie. Obiekt wyglądem przypomina małą warownię o rzucie kwadratu z krenelażami na szczycie. Kąt ustawienia budynku względem obserwatora zgadza się z usytuowaniem obecnego pałacu łobzowskiego, a widoczne po prawej od obiektu drzewa mogą być owym bujnym ogrodem wokół zamku. Jednakże należy wziąć pod uwagę, że obserwator mógł stać bardziej na zachód, co spowodowało by, że obiekt byłby zasłonięty przez Wawel, a na widoku przedstawiony byłby inny, niemożliwy do jednoznacznego zidentyfikowania budynek.

W swoich badaniach Klaudia Stala podaje w wątpliwość interpretację Elżbiety Firlet. Według niej budynek przedstawiony w oddali pomiędzy Wawelem a ratuszem został błędnie zinterpretowany jako pałac w Łobzowie. Uzasadnia to pogląd autorki, jakoby rysownik, wbrew teorii Elżbiety Firlet, przemieszczał się podczas sporządzania szkiców terenowych do panoramy po całym płaskowyżu Krzemionek. Na podstawie tej teorii możliwe jest sporządzenie kolejnego wykresu widoczności dla panoramy.

Według powyższej analizy przedstawiony z lewej strony panoramy, poza murami miasta budynek jest właśnie pałacem w Łobzowie, a nie jak przypuszczano, kościołem Sióstr Norbertanek na Salwatorze. Pogląd ten zdaje się potwierdzać analiza odległości pomiędzy punktami charakterystycznymi na panoramie. Jedynymi czynnikami, które każą poddawać tę teorię pod wątpliwość są bez wątpienia znaczna odległość Łobzowa od Wawelu (wynosi ona mniej więcej tyle, ile odległość Wawelu od obserwatora), która powinna sprawić Łobzów praktycznie niewidocznym dla rysownika, oraz inna widoczność elewacji wież katedry na Wawelu i kościoła Mariackiego, które tylko z punktu założonego w okolicach kościoła św. Benedykta zdają się odzwierciedlać przedstawione na panoramie. Należy jednak pamiętać, że tak jak zaznacza Klaudia Stala, rysownik z pewnością przemieszczał się po całym wzniesieniu Krzemionek dla uzyskania jak najlepszej widoczności, możliwym jest zatem, że niektóre budynki zostały przez niego ujęte z różnych perspektyw.

Nieuwzględnienie w średniowiecznej panoramie Krakowa tak istotnego dla tego miasta budynku, jakim był wtedy pałac łobzowski, wydaje się mało prawdopodobne. Jego losy z tamtego okresu są jednak na tyle

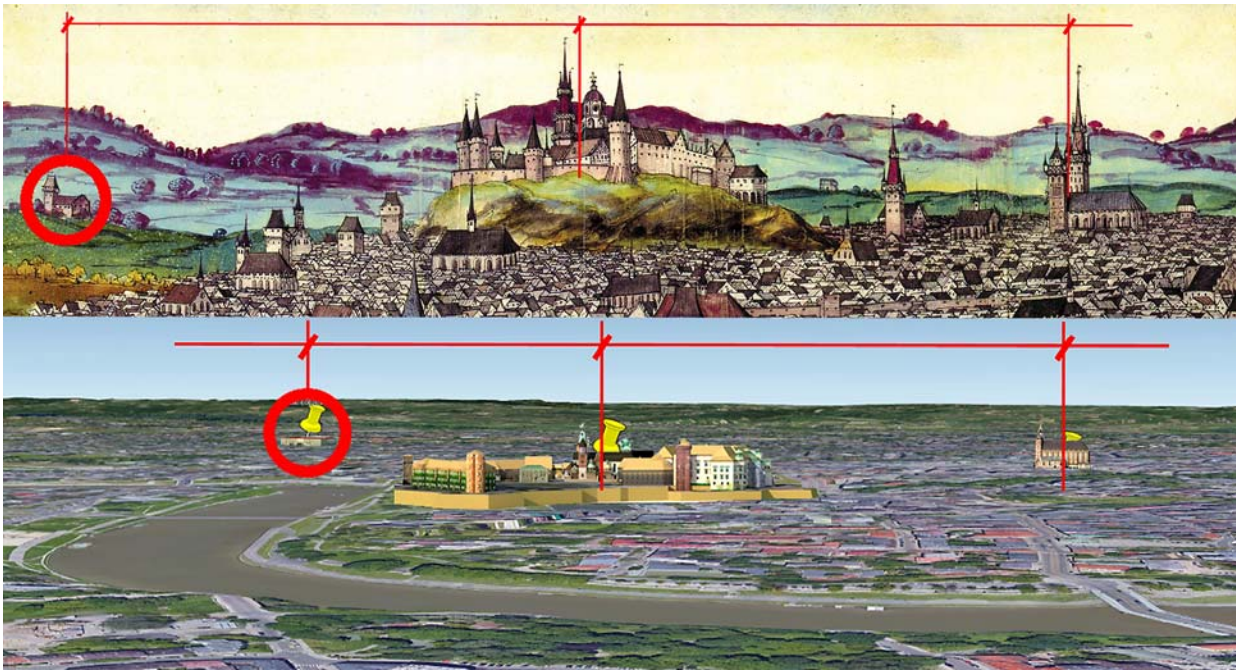
Ryc. 4. Analiza widoczności pałacu w Łobzowie z punktu widokowego w okolicy kopca Krakusa na płaskowyżu Krzemionek wraz z relacją odległości pomiędzy obiektami charakterystycznymi, autorzy: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, źródło mapy satelitarnej: maps.google.pl, stan z dnia 12.04.2018

Fig. 4 The visibility analysis for the palace in Łobzow from the vantage point in the vicinity of the Krakus Mound on the Krzemionki plateau including distance relations between the landmarks, authors: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, source of digital map: maps.google.pl, state on 12.04.2018

Wawel and the town hall was mistakenly interpreted as the palace in Łobzow. The author justifies it by expressing an opinion that, contrary to the theory of Elżbieta Firlet, the illustrator wandered all over the Krzemionki plateau while drawing field sketches for the panorama. On the basis of that theory it is possible to make yet another visibility diagram for the panorama.

According to the above mentioned analysis, the building on the far left of the panorama, outside the city walls, is the palace in Łobzow and not, as was assumed, the church of the Norbertine Sisters in Salwator. That concept seems to be confirmed by the analysis of distances between the landmarks in the panorama. The only factors that might challenge the theory are: a considerable distance between Łobzow and Wawel (it almost equals the distance between Wawel and the viewer), which should have made Łobzow practically invisible for the illustrator; and different views of the elevations on the Wawel Cathedral and the towers of St. Mary's church, which seem to reflect those depicted in the Panorama as seen only from the vantage point in the vicinity of the church of St. Benedict. However, it should be remembered that, as Klaudia Stala has emphasised, the illustrator certainly wandered around the entire Krzemionki Hill in order to obtain perfect visibility, thus it is possible that he sketched some buildings from different perspectives.

It seems highly unlikely that such a significant building, as the palace of Łobzow was at the time, was not included on the medieval panorama of Krakow. However, since the palace's history in that period is

Ryc. 5. Porównanie fragmentu panoramy Krakowa z 1536 roku z modelem cyfrowym Krakowa, z uwzględnieniem relacji odległości pomiędzy obiektami charakterystycznymi, tj. katedrą na Wawelu a kościołem Mariackim. W kółku zaznaczono lokalizację pałacu pałacu w Łobzowie na modelu Krakowa oraz jego przypuszczalne położenie na panoramie wg interpretacji Klaudii Stali, autorzy: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, źródło Panoramy: E. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa*, Kraków 1998, źródło widoku cyfrowego: earth.google.com, stan z dnia 12.04.2018

Fig. 5 A comparison of a fragment of the panorama of Krakow from 1536 with the digital model of Krakow, while considering the relations in distances between the landmarks, i.e. the Wawel Cathedral and St. Mary's church. The circle marks the location of the palace in Łobzow on the model of Krakow and its supposed location on the Panorama acc. to the interpretation by Klaudia Stala, authors: Piotr Pikulski, Maksymilian Szpyt, source of the Panorama: E. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa*, Krakow 1998, source of digital image: earth.google.com, state on 12.04.2018

niepewne, a wygląd wciąż niepoznany, że jednoznaczne określenie jego położenia na panoramie wydaje się, przy obecnym stanie wiedzy, niemożliwe.

fairly uncertain and the appearance still undetermined, it is impossible to precisely establish its location on the panorama with the current state of the research.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

- [1] Bogdanowski J. Królewski ogród na Łobzowie. Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków, 1997.
- [2] Firlet E. Najstarsza panorama Krakowa widok z roku 1536/37 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Würzburgu. Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków, 1998.
- [3] Grabowski A. Kraków i jego okolice. Nakładem księgarni D.E. Friedleina, Kraków, 1866.
- [4] Pocięcha W. Królowa Bona (1494–1557) Czasy i ludzie Odrodzenia, Tom I. Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Poznań, 1949.
- [5] Rączka J.W. Przemiany krajobrazu podkrakowskiej rezydencji Łobzów, Politechnika Krakowska, Kraków, 1996.
- [6] Stala K. The oldest view of the Łobzow castellum of Casimir the Great from 1536/1537. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;46:119–124.
- [7] Szpyt M., Pikulski P. Obscure fate of the Palace in Łobzow during the reign of Jan III Sobieski. Attempt at computer reconstruction based on the analysis of the palace history since 1655 till the mid-19th century. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;47: 119–124.
- [8] Tomkowicz S. Teka Grona Konserwatorów Galicyi Zachodniej, Tom II. Nakładem Grona Konserwatorów Galicyi Zachodniej, Kraków, 1906.

¹ A. Grabowski, *Kraków i jego okolice*, nakładem księgarni D.E. Friedleina, Kraków 1866, s. 214.

² M. Szpyt, P. Pikulski, *Obscure fate of the Palace in Łobzow during the reign of Jan III Sobieski. Attempt at computer reconstruction based on the analysis of the palace history since 1655 till the mid-19th*

century. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;47:119–124.

³ E. Firlet, *Najstarsza panorama Krakowa widok z roku 1536/37 w Bibliotece Uniwersyteckiej w Würzburgu*, Muzeum Historyczne Miasta Krakowa, Kraków 1998, s. 18–20.

- ⁴ K. Stala, *The oldest view of the Łobzow castellum of Casimir the Great from 1536/1537*. *Wiadomości Konserwatorskie – Journal of Heritage Conservation* 2016;46:119–124.
- ⁵ A. Grabowski, *Kraków i jego okolice*, Nakładem księgarni D.E. Friedleina, Kraków 1866, s. 214.
- ⁶ J. Bogdanowski, *Królewski ogród na Łobzowie*, Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, Kraków 1997, s. 11–13.
- ⁷ S. Tomkowicz, *Teka Grona Konserwatorów Galicyi Zachodniej*, Tom II, Nakładem Grona Konserwatorów Galicyi Zachodniej, Kraków 1906, s. 116.
- ⁸ A. Grabowski, op. cit, s. 13.
- ⁹ W. Pociecha, *Królowa Bona (1494–1557) Czasy i ludzie Odrodzenia*, Tom I, Poznań 1949.
- ¹⁰ J.W. Rączka, *Przemiany krajobrazu podkrakowskiej rezydencji Łobzów*, Politechnika Krakowska im. Tadeusza Kościuszki, Kraków 1996, s. 25.

Streszczenie

Źródła historyczne potwierdzają, że Kazimierz Wielki w drugiej połowie XIV wieku wznosił swoje fortalicium w podkrakowskiej wsi Łobzów. Jego dokładny wygląd nie jest jednak znany. W latach dziewięćdziesiątych dwudziestego wieku odkryta została przez Angelikę Marsch najstarsza znana dotąd panorama Krakowa datowana na lata 1536/1537. Swoją analizę przedstawionych na niej obiektów podaje Elżbieta Firlet w publikacji „Najstarsza panorama Krakowa” z 1998. W opracowaniu tym autorka podaje swoją interpretację położenia pałacu w Łobzowie, co byłoby niezwykle cennym źródłem wiedzy na temat jego wyglądu z czasów Kazimierza Wielkiego. Teorię tę podaje jednak w wątpliwość Klaudia Stala, proponując inną lokalizację pałacu na panoramie. Niniejsza praca ma na celu konfrontację obu teorii oraz jednoznaczne ustalenie położenia pałacu w Łobzowie na panoramie Krakowa z 1536 roku przy użyciu metod analizy cyfrowej.

Abstract

Historical sources confirm that in the second half of the 14th century King Casimir the Great had his fortalice erected in the village of Łobzow near Krakow. However, its appearance remains unknown. During the 1990s, Angelika Marsch discovered the oldest Panorama of Krakow known so far, dated back to the years 1536/1537. In 1998, Elżbieta Firlet published the work entitled “The Oldest Panorama of Krakow” in which she analysed the objects depicted there. In the study the author offered her interpretation of the location of the palace in Łobzow, which could be an extremely valuable insight into the issue of its appearance during the reign of Casimir the Great. However, that theory was called into question by Klaudia Stala, who suggested another location of the palace in the panorama. The aim of this work is to compare the two theories and, using the digital analysis methods, to finally determine the location of the palace in Łobzow on the panorama of Krakow from 1536.